

О. А. Гавриш,

доктор техн. наук, професор,

С. В. Войтко,

канд. економ. наук, доцент

Національний технічний університет України «КПІ»

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНОМУ ВИМІРУ ДЛЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДОЛОГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ (ДОКРИЗОВИЙ І КРИЗОВИЙ ПЕРІОДИ)

COMPARATIVE ANALYSIS OF THREATS TO ECONOMICAL MEASURING FOR ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL UNITS WITH THE USING OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT METHODOLOGY (PRE-CRISIS AND CRISIS PERIODS)

Розглянута проблематика використання системного підходу до визначення параметрів, значень індексів та індикаторів економічного виміру сталого розвитку України. Приведені положення методології компаративного аналізу для економічного виміру сталого розвитку та загроз. Проаналізовано місце у рейтингу та динаміку зміни позиції адміністративно-територіальних одиниць України в період до та після глобальної економічної кризи. Здійснено узагальнюючий аналіз змін позицій у рейтингу для регіонів України.

Рассмотрена проблематика использования системного подхода в определении параметров, значений индексов и индикаторов экономического измерения устойчивого развития Украины. Приведены положения методологии компаративного анализа для экономического измерения устойчивого развития и угроз. Проанализировано место в рейтинге и динамика изменения позиции административно-территориальных единиц Украины в период до и после глобального экономического кризиса. Осуществлен обобщающий анализ изменений позиций в рейтинге для регионов Украины.

Rates and indicators of sustainable development economic dimension for an administrative district are delineated. Register of measures taken regarding the problems of sustainable development is given. Theses of comparative analysis methodology for economic dimension of sustainable development and threats are indicated. Features of the system approach and dynamic analysis of determining the parameters, values of indexes and indicators are considered. The analytical table is formed on the basis of the economic dimension index, it displays the ranking and considers the direction and intensity of ranking alterations. Based on the data obtained, the ranking position and the shift dynamics of the administrative districts of Ukraine during the periods before and after the global economic crisis are analyzed. Certain districts' individual ranking positions are examined. The generalizing analysis of changes of positions in the ranking is conducted. Core threats are outlined: resources dependence, industrial infrastructure misbalance, production-to-consumption misbalance.

Ключові слова: компаративний аналіз, загрози економічному виміру, сталий розвиток, економічна криза

Вступ. Показники економічного виміру сталого розвитку для адміністративно-територіальної одиниці включають низку індикаторів, що відображають ті чи інші складові господарської діяльності у певному секторі економіки регіону.

Значення цих показників (індексів, індикаторів, категорій політики тощо) залежить від низки факторів, які умовно поділяються на набуті та ті, що історично склалися. Важливою проблематикою на шляху втілення та реалізації положень концепції сталого розвитку для України є формування системи вимірювання для кількісного та якісного оцінювання складової економічного розвитку. За результатами кількісного оцінювання можна зробити висновок про відхилення від певного, ідеального значення. Величина такого відхилення прямо чи опосередковано відображає ступінь загрози для тієї чи іншої складової економічного виміру.

Значні напрацювання здійснювалися і представлені громадськості широким колом науковців, аналітиків, міжнародних організацій. Стосовно визначення рівня економічного виміру країн зазначимо, що на сайтах The Heritage Foundation, [1], World Economic Forum, [2] подається інформація стосовно індексів «Index of Economic Freedom» та «Global Competitiveness Index». Інтегрування вищезазначених та інших індексів та індикаторів в одну базу даних здійснено у Світовому центрі даних з геоінформатики та сталого розвитку та представлено на сайті [3]. Там же представлено методологію вимірювання рівня загроз пріоритетам економічному виміру.

Представлене у статті наукове дослідження базується на отриманих раніше колективом науковців результатах науково-дослідних робіт, що виконувалися у НТУУ «КПІ», а саме «Економічне співробітництво як складова сталого розвитку» /Додаток до 0106U002066/; «Економічна складова сталого розвитку областей та регіонів України» /Додаток до 0106U002066/; «Міжнародне науково-технічне співробітництво як складова сталого розвитку» /0107U000603/; «Науково-технічне співробітництво як економічна складова сталого розвитку» /0108U000510/; «Моделювання економічного виміру сталого розвитку областей та регіонів України з урахуванням загроз» /Додаток до 0110U001334/.

Постановка завдання. Успішне функціонування будь-якої економічної системи, у тому числі окремо взятої адміністративно-територіальної одиниці, потребує здійснення таких процесів як прогнозування, планування, бюджетування, реалізації стратегій, контролю, мотивації, оцінки ризиків і загроз тощо. З іншої сторони значного впливу на процес функціонування завдала глобальна економічна криза. Таким чином постає завдання розробки та апробації методики, яка надасть змогу здійснити компаративний аналіз, який сприятиме об'єктивному оцінюванню рівня впливу кризових явищ та визначенню напрямку вектора зміни індексу економічного виміру сталого розвитку для адміністративно-територіальної одиниці. Реалізація зазначеного надасть змогу приймати зважені управлінські рішення на державному рівні з врахуванням впливу можливих у майбутньому кризових явищ на економіку того чи іншого регіону.

Науковою проблемою є об'єктивне оцінювання загроз пріоритетам розвитку та впливу глобальної економічної кризи на економічний вимір сталого розвитку адміністративно-територіальної одиниці.

Основними завданнями статті є оцінка впливу глобальної економічної кризи на зміну значення індексу економічного виміру сталого розвитку для адміністративно-територіальних одиниць України на основі компаративного аналізу за даними докризового та кризового періодів, проведення узагальнюючого аналізу змін позицій у рейтингу для регіонів України та рівня загроз.

Методологія. Теоретичну основу дослідження складає системний підхід до динамічного аналізу економічних процесів на рівні адміністративно-територіальних одиниць. Методологічну основу становлять фундаментальні положення концепції сталого розвитку, методи системного та компаративного аналізу, метрика для вимірювання рівня загроз та процесів сталого розвитку, праці провідних іноземних та вітчизняних вчених у досліджуваній сфері. Також використовуються статистичні дослідження, елементи прогнозування, логічного узагальнення. У процесі дослідження використовуються інформаційні бази статистичних агенцій, Державного комітету статистики України [4] та статистичні збірники [5], комітетів та департаментів державної влади, роботи науковців [6] тощо.

Результати дослідження. *Вихідні положення методології компаративного аналізу для економічного виміру сталого розвитку*

Економічний вимір сталого розвитку є складовою і однією з парадигм розвитку суспільства на сучасному етапі. Так, як значна кількість економік країн знаходиться у глобальній економічній кризі, перед керівництвом нашої держави постає нагальна потреба в науково-методичному інструментарії, який дозволив би здійснити упереджені заходи на подолання можливих у майбутньому наслідків кризових явищ. Існуючі методики, що базуються на концепції сталого розвитку, можливо адаптувати для оцінювання динаміки розвитку окремої адміністративно-територіальної одиниці. Результати моделювання можуть бути використані для прийняття управлінських рішень на регіональному та державному рівнях.

За своєю суттю сталий розвиток (у тому числі і його складова – економічний вимір) полягає в оптимальному використанні обмеженого ресурсного забезпечення і застосуванні природо-, енерго- та матеріалозберігаючих технологій для створення сукупного доходу, який забезпечив би збереження існуючого рівня сукупного капіталу, з використанням якого цей дохід створюється.

Методика визначення значень параметрів економічного виміру сталого розвитку включає обрахунки низки індикаторів, що відображають ту чи іншу складову діяльності певного сектору економічної діяльності (використано методику, що запропонована в [7, с. 108 – 119]). Проведені дослідження статистики (взято набори даних за один рік) обґрунтували використання 32 параметрів за 15 індикаторами. Зазначені складові агреговані в 4 категорії політики: «Базові потреби»; «Підприємницька діяльність»; «Ринок праці»; «Інноваційно-інвестиційні можливості». Зазначені категорії політики, незалежно від грошового внеску у результат господарської діяльності,

приймаються однаково важливими для визначення рівня розвитку адміністративно-територіальної одиниці.

Результати компаративного аналізу для адміністративно-територіальних одиниць України в період до та після глобальної економічної кризи

Компаративний аналіз рейтингів адміністративно-територіальних одиниць за індексом економічного виміру сталого розвитку демонструє незначні зміни за період 2006 – 2010 років (зміна позиції у рейтингу складає до трьох сходинок, у табл. 1 зміна зображується умовними позначеннями відповідно до кількості позицій зміни).

Таблиця 1. Порівнювання індексів економічного виміру сталого розвитку

Адміністративно-територіальна одиниця	Рейтинг за індексом економічного виміру. Аналіз за даними 2006 року	Напрямок та інтенсивність змін у рейтингу	Рейтинг за індексом економічного виміру. Аналіз за даними 2009 року	Напрямок та інтенсивність змін у рейтингу	Рейтинг за індексом економічного виміру. Аналіз за даними 2010 року
АР Крим	9	↘↘	11	↗	10
Вінницька	13	↗	12	–	12
Волинська	27	↗	26	↘	27
Дніпропетровська	4	↘	3	–	3
Донецька	2	–	2	–	2
Житомирська	17	–	17	↗	16
Закарпатська	20	↘	21	↗↗↗↗	25
Запорізька	5	–	5	↘↘	7
Івано-Франківська	24	–	24	↗↗...↗↗	15
Київська	10	↗↗↗	7	↗↗	5
Кіровоградська	19	↗	18	–	18
Луганська	8	↘	9	–	9
Львівська	7	↘	8	–	8
м. Київ	1	–	1	–	1
м. Севастополь	26	↘	27	↗	26
Миколаївська	14	–	14	–	14
Одеська	6	–	6	–	6
Полтавська	11	↗	10	↘	11
Рівненська	25	↗↗	23	↗↗	21
Сумська	12	↗↗↗	15	↗↗	13
Тернопільська	22	–	22	–	22
Харківська	3	↘	4	–	4
Херсонська	21	↗	20	↘↘↘↘	24
Хмельницька	18	↘↘	16	↘	17
Черкаська	15	↘↘	13	↘↘...↘↘	19

Чернівецька	23	↘↘	25	↗↗	23
Чернігівська	16	↘↘↘	19	↘	20

За аналізом даних табл. 1 маємо наступне. Значні зниження у рейтингу характерні для Черкаської (2 позиції за перших досліджуваний період та 6 позицій за другий період), Херсонська (1 позиція зростання проти чотирьох позицій падіння у рейтингу за відповідні періоди) та Запорізька (перехід відносної стабільності до падіння на дві позиції). Незначні зміни у бік зниження позицій у рейтингу мають Волинська (зміна зростання одну позицію на падіння також на одну позицію), Полтавська (аналогічно). Знизили прискорення у падінні за рейтингом Хмельницька та Чернігівська області. Стосовно зростання, варто зазначити, що Івано-Франківська область від стійкої позиції на період 2006 – 2009 зросла на дев'ять позицій у 2010 році. Такий стан пояснюється тим, що адміністративно-територіальні одиниці від 27 до 12 мають зміну абсолютного значення у рейтингу від 0,163 до 0,237 відповідно, що складає одну четверту від нормованого значення (0...1) економічного виміру. Тобто дві третини адміністративно-територіальних одиниць поміщаються у «густий» проміжок 10,1 % рейтингової шкали і будь-які незначні зміни призводять до значних просувань у рейтингу. Також на дві позиції зросли Чернівецька, яка у попередньому періоді втратила ці дві позиції, інші, Київська, Рівненська та Сумська мають стабільне зростання на всьому періоді дослідження.

40 % адміністративно-територіальних одиниць не змінили свої позиції у рейтингу. Особливо слід зазначити, що стабільними впродовж всього часу дослідження є Донецька, Миколаївська, Одеська, Тернопільська області та м. Київ. Зазначимо, що у чисельному вимірі зміни є, а за окремими адміністративно-територіальними одиницями це відносно значні зміни, проте методика, яка використана для визначення індексу та рейтингування, не дозволяє прямо оцінити ці зміни.

Вищезазначені зміни позицій для адміністративно-територіальних одиниць варто оцінювати такими загрозами, як ресурсозалежність, дисбаланс виробничої інфраструктури, виробничо-споживчий дисбаланс, методика обрахунку яких приведена в [8]. На рис. 1 представлено візуалізацію співвідношення нормованих величин економічного виміру та загроз пріоритетам за 2010 рік.

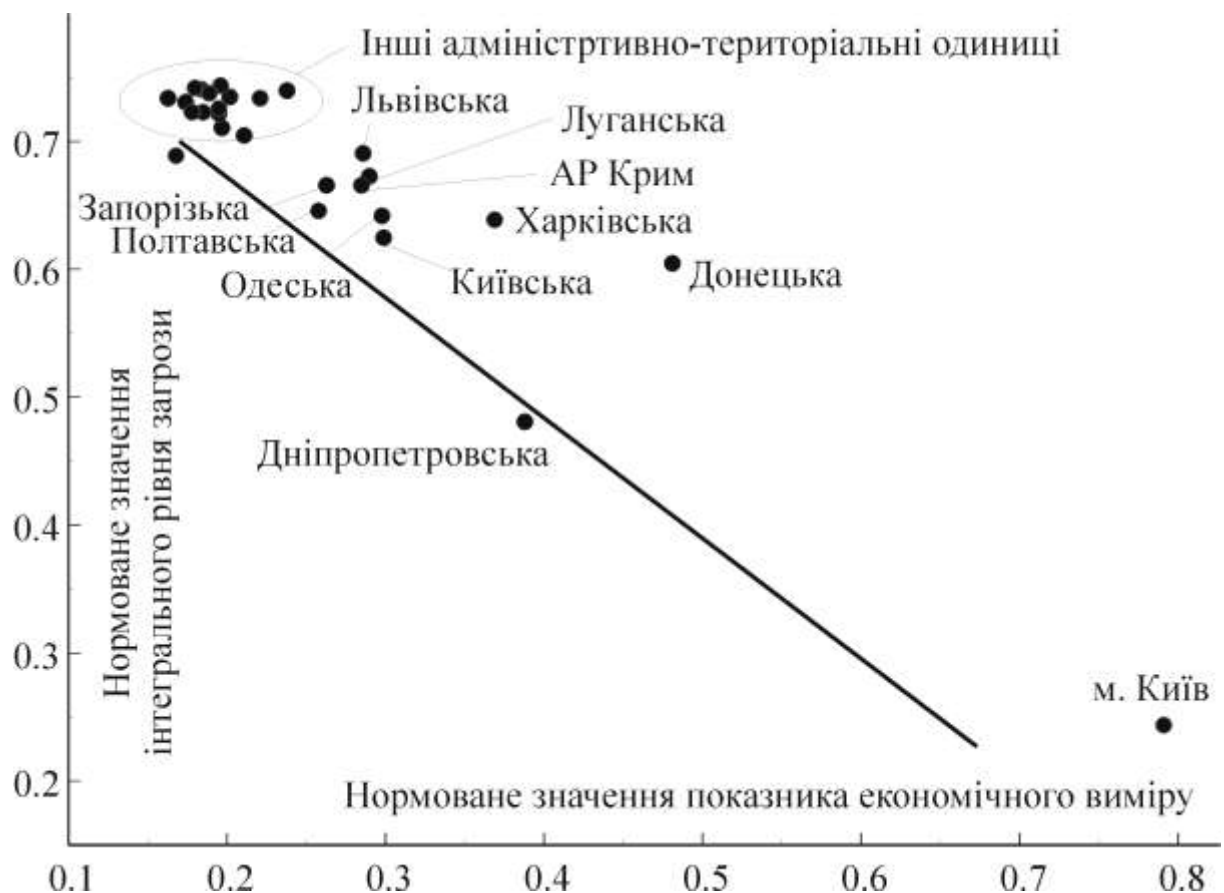

Рис. 1. Візуалізація значень економічного виміру та рівня загроз пріоритетам розвитку за 2010 рік

За аналізом рис. 1 слідує, що практично всі області (окрім Дніпропетровської) знаходяться вище діагоналі, яка є визначальною для відповідності «потужності» економіки регіону та можливості «опиратися» загрозам пріоритетам економічного розвитку. Зазначене підтверджує гіпотезу, що економіка адміністративно-територіальних одиниць України ще перебуває у кризовому стані, що пов'язаний з глобальними тенденціями.

Висновки. Компаративний аналіз абсолютних та відносних значень економічного виміру сталого розвитку на періоді часу, що відповідає докризовому та кризовому стану у світовій економічній системі, для адміністративно-територіальних одиниць України за 2006 – 2010 роки надав змогу оцінити низку характеристик та опосередковано визначити можливість впливу загроз на ту чи іншу територіальну одиницю. У загальному випадку дослідження цього лагу часу за запропонованим підходом (наукова новизна) показало відносно незначний вплив глобальної економічної кризи на співвідношення адміністративно-територіальних одиниць за економічним виміром сталого розвитку. Тобто, інфраструктура економіки України суттєво не змінилася на макрорівні, спостерігаються тільки незначні та, у певних випадках, і суттєві зміни, що не значною мірою вплинули на економічні зв'язки між регіонами країни. Це є логічним, адже на рівні країни використовується єдина політики для зниження негативного впливу глобальної економічної кризи на економіку країни.

Подальших наукових досліджень потребує моделювання динаміки економічного виміру сталого розвитку з врахуванням загроз пріоритетам розвитку впродовж коротко-, середньо- та довгострокових проміжків часу.

Література

1. HF [Electronic Resource]: Heritage Fundation. – Електрон. дан. (1 файл). – 2011 – Mode of access: www.heritage.org
2. WEF [Electronic Resource]: World Ecomomic Forum. – Електрон. дан. (1 файл). – 2011 – Mode of access: www.weforum.org.
3. Сайт Світового центру даних з геоінформатики та сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wdc.org.ua/>
4. Державний комітет статистики України. Статистична інформація: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Україна у цифрах у 2010 році : Статистичний збірник / Державний комітет статистики України [За ред. О. Г. Осауленка]. – К.: Держкомстат, 2011. – 252 с.
6. Білорус О. Г. Глобальна перспектива і сталий розвиток : (Системні маркетинг. дослідж.) / О. Г. Білорус, Ю. М. Мацейко. — К.: МАУП, 2005. — 492 с.
7. Аналіз сталого розвитку – глобальний і регіональний контексти: У 2 ч. / Міжнар. рада з науки (ICSU) [та ін.]; [наук. кер. М. З. Згуровський]. – К.: НТУУ «КПІ», 2010. – Ч. 2. Україна в індикаторах сталого розвитку. Аналіз – 2010. – 220 с.
8. Згуровський М. З. Розробка методики визначення рівня загроз сталому економічному розвитку України / М. З. Згуровський, О. А. Гавриш, С. В. Войтко // Економічний вісник НТУУ “КПІ”. – К.: ТОВ ВД «ЕКМО», 2011. – № 8 – С. 26 – 33.